

**חלק שני: דיאלוג בין "שות גמדים לא יבאו"
לבין "הסנדר והגמדים"**

ספרה של שרה שילה שילה שומ גמדים לא יבאו (שילה, 2005) מכיל בתוכו כמה וכמה שפות, שגם אם כולם בסופו של דבר בונות את לשונו של הרומן, ככלומר הן "ספרותיות" במידה שווה, ניתן להבחין זו מזו. מצד אחד קיים הדיבור של סימונה האם, ובינה: קווי, דורוי, ואיציק, ששפתם היא "שפה המציאות" – עגה עברית מרוקאית, המותאמת בגוונים דקים לכל דמות בנפרד. מן הצד השני קיים הדיבור של אתי, הבת, שפתחה היא במובן מסוים שפת המדייה, "שפה הרדיו", עברית תקנית "חיקויית" כמעט, אותה למדה מראומה אלדר, שדרנית הרדיו. בנוסף מתאפיינת אתי דרך דיבורה הייחודי, ה"סיפורי", המתemannש בשפת האגדה שהיא מציאה עבור אחיה התאומים, שנולדו לאחר מות אביהם.

אין ספק כי נושא השפה הוא נושא מרכזי בספרה של שילה, והוא אף זכה לתగובות רבות. מרבית התגובות התיחסו להיבט החברתי של הלשון; בדברים שלhalbן אני רוצה להציג דוין בנוסח השפה דרך מימד אחר שללה, הנוגע לדיאלוג שבין "שפה הספרות" ל"שפה המציאות", על גילומיה וייצוגיה השונים בספר.

ניתן לומר כי עלילת הרומן ואופן עיצובו מציגים דיאלוג, הכרוך בעת ובעונה אחת בזיקה ברורה ובמתה, בין שפת הדמיון, האגדה והמעשיה, שניתן לכנותה גם "שפה הספרות", לבין שפת היוםיום, שניתן לכנותה "שפה המציאות". דיאלוג זה מתקיים בשני מובנים: הראשון קשרו ישירות לאופן עיצובה של העלילה, שבה עצמה קיים מתח בין שתי השפות: שפת האם והבניים ופתחה של אתי. אבל מתח זה איננו רק במישור הסגנוני והחברתי; הוא נוצר גם במסרים שעיליהם מופקדות השפות הללו. העגה המורוקאית של האם והבניים משמשת אותם גם לטיפוח עלילת שקר, בעוד שפתחה הספרותית של אתי, המכילה גם את לשון האגדה המטפורית, מהוות ניסיון לפרוץ את מסך השקר.

מדובר במשפחה שעוברת טلطלה-մשבך קשה עם מותו של האב. האם סימונה מוצאת עצמה בהרין וילדה צמד תאומים. על-מנת שלא יהיו התאומים חסרי אב משתרש במשפחה סיפור שקרי מוסכם שלפיו קובי, הבן הבכור, הייתה ברძוזה בעת מות האב, הוא למשה אבי התאומים. ATI, הבת, היא היחידה שאינה מוכנה לשתי פעולה עם השקר, והיא חושפת בפני התאומים את עלילת האמת של המשפחה באמצעות סיפור אגדה דמיוני: "האשה שהפכה לחָנָן".

ניתן לומר אףוא שברמת העלילה נאבקות השפה המיציאתית ושפה האגדה זו בזו. שפת האגדה מנסה לזרות באמצעות המטפוריקה של אור של אמת על המציאות השקרית, ומוללה המהפלן שהתחולל בעולמה של המשפחה בכלל, ואצל סימונה האם בפרט, עם מות האב והולדת התאומים, שהזקיק אותה לאוטו פתרון שקרי. באגדה מוצגת האם כאשה שהפכה לתמןן, דהיינו ליזור לא אנושי, ולפיכך גם חף מחתא.

גילוייהעריות המתקיים כביכול בין לבין הבכור בתוך המציאות. המובן השני, שייהווה גם את מרכזו הדיוון כאן, נוגע לדיאלוג המתקיים בין הרומן שום גדים לא יבואו לבין המעשייה של האחים גרים הסנדר וגמדיים. דיאלוג זה מתקיים במהלך העומק של הרומן באמצעות המפגש בין עלילות שני הטקסטים, מפגש רב פנים והשתמעויות. יסוד המפגש במאבק בין דמיון למציאות, או בין שפת הדמיון לשפת המציאות. סיומו של המאבק, בדומה למעשייה, מביא לתקן בעולם של גיבורי הספר, בני משפחת דרין, שחיהים שובשו ועוותו בעקבות מות אבי המשפחה.

שתי השפות של הספר, שהן במידה מסוימת גם שתי "זהויותיו", מחלחות זו לתוכו זו, הן ברמה הלשונית בה מסופר הספר, והן במבנה העומק של עליתו, הקשור לזיקה בין לבין המעשייה. המאבק מתרחש דרך הגיבורים, שעולמים מתמשבשים בשני רבדים אלה, כשבסתופו של דבר מפלסת שפת הדמיון את דרכה אל תוכן המציאות, באופן המאפשר את תיקונה. המציאותות שובשה בגלגול מות האב, אך העיות שהתחולל קשור בשימוש מוטעה ומעוות שנעשה בשפת הדמיון. מאבק לשונות זה הוא אףוא הדרמה המתחוללת ברומן.

הספר מזמן אפשרות מרתקת ומורכבת לדיוון בזיקה ובו בזמן גם במתה שבין שפת הדמיון, האגדה והמעשייה, "שפת הספרות", לבין

שפת היום, "שפת המציאות". המעבר ממאבק בין השפות לאפשרות קיומו של דודשיה בינויהן, הוא אשר מביא בסופו של דבר לריפוי הצע שנפער בעקבות מות אבי המשפחה. לא פצע האובדן, אלא פצע השקך, שניסח לכסות על עובדת המות, ובסופו של דבר איים להרוו את חייהם של בני המשפחה שנותרו.

א. שפת המציאות ושפת המעשייה: דיאלוג שראשו במאבק וסופה בתיקון

הצירוף שנבחר ככותרת הרומן, "שם גמדים לא יבאו"¹⁷⁴, הוא נוסחת דיבור מוכרת הנשמעת תדיר מפי הורים כלפי ילדיהם במצבים שבהם מוטלת עליהם משימה שאיש לא יבוא לביצה במקומם, או בכלל, במקרים בהם רוצחים להציג על כך שהמציאות היא נטולת "ניסים", ושהללו יכולים להתרחש באגדות בלבד.

ואכן זהו עולמו של הרומן: עולם בו גמדים לא מופיעים באישון לילה כדי להשלים את מלאכת יומם של המבוגרים. זהו עולם בו מוטל על הגיבורים לעשות הכל במो ידיהם, ואם יש התערבות חיונית במשיהם, הרי זה רק בדמות אסונות, כגון "מפלצת הקטיושה" המאיימת להشمיד. מובן מיטים זהו עולם נתול חסד, נתול ניסים, נתול תקווה.

וכך אמנים מצטייר עולמה של משפחת דדון לאחר מותו הפתאומי של מסעוד, אבי המשפחה. בימי חייו נדמה היה שאין למשפחה כל צורך ב"גמדים", כיון שהוא, "מלך הפלאלל", סיפק את כל צורכיهم של בני המשפחה. המות פעור תחום עמוק בחיהם ומעורר צורך משועע לעזורה, אלא שאז, בעת המזוקה, נדמה שאין כל פחה הצלה, ועל המשפחה להחמוד עם גורלה בכוחותיה הדלים.

בשיחה עם המחברת, שרה שילה, התברר לי כי כותרתו של הספר ניתנה לו רק בשלב מאוחר של הכתיבה, וכי לא הייתה מודעת כלל לזיקה שהיא יוצרת בין הספר לבין המעשייה הסנדר והגמדים. עובדה זו מצביעה על המרכיב הלא מודע שקיים בדילוג שמיים הספר עם המעשייה הנ"ל, דיאלוג שבו היה כאמור את מרכזו הדיון שלו.

כוחותיה של המשפחה דלים כיון שהמציאות החדשנית שנסכפה עליה אינה מותירה כל מקום לעולם הדמיון. מאבק המציאות שנכפה על האם מוביל לניסיון עקשן לשחרר את מה שקדם למות האב, להיזמד ל"שפת המציאות" ולסתום בכל מחיר את התהום שנפערה, אפילו במחיר בנייה של סיפור שקרי, היוצר את האשליה כאילו לא קורה דבר, והתאומים שנולדו לאחר מות האב אינם יתומים: יש להם אב, קובי אחיהם. בניית האשליה, חוץ שימוש ב"שפת המציאות", מתבססת במובן מסוים על הכותרת של הספר, ועל המעשייה המרומזת באמצעותה, אלא שהניסיון להחליף את ה"גמדים" הדרומיים, שעולם הוא עולם המעשייה, בדמותו בשור ודם, הניסיון ליצור "נס" באמצעות שקר, באמצעות אכיפת המעשייה על המציאות, יוצר אשלה, כמעט הזיה, ¹⁷⁵ המאיימת לקروس בכל רגע, ולהביא לנפילת המשפחה כולה. אמן מות האב פגע במשפחה קשה, אך לא הביא לאובדן המוחלט. מה שמאים להביא לאובדנה הוא דוקא הניסיון להכחיש את מותו.

מול האשליה, מול הסיפור השקרי, מעמידה אני דDON, שדעתה נחשודה להילחם בשקר, את המעשייה, המכילה בתוכה את ה"סיפור האמיתי". הסיפור על אודוטה האשאה שהפכה לתמנון, אותו בודה אני עברו אחיה הקטנים, מממש באמצעות דמיוניים את החוויה שלה, כדי שרואה את אימה הופכת ליצור לאנושי בגלל השקר ההופך את אחיה הבכור קובי לאביה. באמצעות הסיפור היא מפלסת לאחיה הקטנים, שגדלו תחת השקר, דרך לגילוי האמת. כدرכם של סיפורים, חומריו של סיפור זה דמיוניים ומטרוריים, אך בבד עם כך הוא "אמת" כפי שפרק סיפורים דמיוניים יכולים להיות, והוא הוא שמאפשר לה סוף סופי למסור לאחיה את האמת על עצמו, על אביהם, ועל המשפחה שלהם, שבנתה עבורם את האשליה המוגנת כביכול, אך ההרנסנית בפועל.

ניתן לומר כי המאבק שמתקיים פה הוא בין סיפור שנבנה מחומרី מציאות והוא כביכול אמת, אבל לאmittio של דבר הוא שקר, לבין

וראו בעניין זה את הבנתו של וייניקוט בין הזיה, שיש לה איות מנתקת מהמציאות, לבין חלום, שיש לו איות של יצירה ספרותית, ובמובן זה – איות מהברת.

סיפור הבני מchromרי הדמיון והבדיה, והוא הוא בסופו של דבר המוביל לחשיפת האמת.

נעקוב להלן אחר המאבק הזה שבין סיפור המבוגרים השקרי לבין סיפור הילדים האמתי, ובבחן אותו דרך השאלה שהיא מעוניינו של הדיון בפרק זה: האפשרות לדיאלוג בין שפת המציאות לשפת המעשייה, באופן שיכל להביא לעיצוב המציאות מחדש.

ב. הסנדלר והגמדים: המעשייה

המעשייה¹⁷⁶ מספרת על סנדלר שירד מנכסיו, "שלא באשמור", והוא עני כל-כך עד כי לא נותרה לו אלא פיסת עור אחת שיוכל להתקין ממנו נעלים. ואכן כזאת תכנן הסנדלר לעשות למחזר החיים, וכ"כיוון שהיה נקי עלה על משכבו וישן שנת ישרים". ובבוקר — ראה זה פלא, קם הסנדלר וראה לפניו "שתי נעלים מוכנות ומתוקנות על שולחנו", ולא אך זאת, אלא שעד מהרה בא קונה והוא מכין בכיסו טוב שהספיק לו לקנית שתית החיקות עור, ועוד שני זוגות נעלים. גם בבוקר שלמחזר התחרש דבר דומה, וכך ימים רבים, עד שלא רק התרפנס בכבוד אלא גם הת העשר.

באחד הלילות, בעת גוירות העורוות לנעלים, אמר הסנדלר לאשתו כי עליהם להישאר ערים כל הלילה ולראות מי הוא שימושיט להם עוזרת צזו. והנה — מה רבה הייתה פלייתם כשהגיעו שעת החוץ ושני גמדים קטנים ערומים וחמודים התיאשו אל שולחן הסנדלר והתחילה דוקרים ורוצעים ותוՓרים בזריזות ובחן ורב כל-כך, עד שהסנדלר לא יוכל היה לגורע עינו מהם מרוב תימ hone.

למחזר אמרה האשפה לבעה כי עליהם לגמול למגדים, המתרוצצים ללא לבוש, ואכן תפרה להם כוחונות ומעליים, כובעים ומכנסיים וגם זוג גרביים ונעלים עשתה לכל אחד מהם. בחצצת הלילה הגיעו הגמדים ובמקומות חתיכות העור מצאו את המלבושים והמנעלים. הם תמהרו תחילה אבל אחר-כך התמלאו שמחה גדולה, החלבו בחיפזון ושרו:

moben shish gerasot rotot le'meushia zo, abel batshatit ha'timtita m'dobr ba'otah
meushia. hanosha h'moba can la'koh matruk ha'achim gromim mesfarim (gromim, 1973).

בריותה כהלכה אנו, ואם גם קטנים –
ולמה לנו עוד להיות רצענים?

ואחר-כך יצאו בתנועת מהחול ולא שבו יותר. אבל הסנדרו, כך מבטיח לנו המספר, הוסיף לחיות חיים טובים, ובכל אשר שלח ידו עשה חיל.
סוף טוב לכל הצדדים.

אני מבקשת לטעון כי מעשייה זו מהוות תשתית סיפוריית דרכה ניתנת לפреш את הדרומה המתחללה בין המציאות השקנית לסיפור האמית בرومן שלנו. השתית זו באה לידי ביטוי בשני ממדים: האחד קשור לעצם אפשרות הופעתם של גמדים בעולם המציאות, והשני קשור למחריר שימושיים הגמדים על תפיקדם כמחליל "ניסייס".

המילים "שומם גמדים לא יבואו" מושמעות במפורש בספר רק פעים, אבל המעשייה בכלל מהדורתה לכל אורכו בנסיבות מצורות שונות. ניתן למצוא במהלך הרומן ניסיונות חזורים ונשנים של הגיבורים למלא באופןים שונים את תפקיד ה"גמדים" שבמעשייה, ככלומר להיות במקום בו יש חסר ולملאו באורה "ניסייס". בועלית הסיפור שום גמדים לא יבואו משמעות התפקיד היא למלא את חסרו אבי המשפחה המת. הניסיון ליצור "נס" כזה בתחום המציאות, או יותר מזה – לאכוף את ה"נס" על המציאות, מביא להולדת סיפור הרהור, המעורר בחוכו "מציאות ממשית" כביכול, עם אילוץ של עולם העובדות על-פי מshallות הלב.

כשמכריכים את הנס להגיע, נחפסים לשאליה שאכן הוא פה, שלא כמו במעשייה, שם הוא מתקיים במרחב המחייב ה"טבעי" לו – במחוזות הדמיון. רק כשמאפשרים לנס להתקיים במרחב המחייב שלו, שאיננו כפוף למציאות החדר-משמעות, הוא יכול גם לצמוח ולהפרות, ככלומר להיות מה שהוא: דמיון שאין לו גבולות. ברגע שמנסים להציגו על קרקע המציאות, אוכפים עליו שהוא לא מטבעו, את תביעותיה של המציאות החדר-משמעות. במקרים כאלה הוא עשוי להפוך לכוח הרסני, כפי שאירע בסיפור שלנו, עד שנחלצהathi והחזירה אותו אל מחוזות הקיום הטבעי שלו – המציאותה. רק כשהמעשייה מגיעה אל ה"סוף הטוב", כפי שהיא מבטיחה לשני אחיה הקטנים, ניתן לשוב ולראות גם את המציאות

העצובה ככזו שיש בה נחמה, "סוף טוב", נס לידתם המאוחרת של התאומים, ה"גמדים" המזיאוותים.

במעשייה הסנדר והגמדים הגמדים הם ה"נס" המתරחש בעולם של הסנדר כשהוא במצב של מצוקה וחטר. אבל סיוםה של המעשייה פותח בפנינו את האפשרות להתבונן בסיס גם מנוקודת-מבטט של הגמדים, כאשר הסנדר ואשתו מחליטים להתחקות אחר מקור העוזרת הפלאיית. מנוקודת-מבטט זו יש מהיר לעובdot הגמדים, והם עצם משלימים אותו, למראות שלמרαιות עין הם עושים את עבודתם בשמחה. למעשה, יש כאן עולם הפוך: הסנדר המבוגר והמורוש שזוקע לעוזרת בדומהו לליד, ומיש שנהליך לעזרתו הם שני גמדים "הסרי כול", "קטנים וערומים", כתינוקות ממש. דוקא הם, הדלים, מסיעים לסנדר ואשתו למלא את מחסורם, וכך להתעורר. הסדר חוזר על כנו כשהסנדר ואשתו מרגישים חזקים מספיק כדי לבורר את מקור הנס שאירע להם. ברגע שהם מתודעים בכך שהמדובר בשני גמדים קטנים וערומים, כלומר ברגע שנחשף המימד המזיאותי של הנס, נחלצים הסנדר ואשתו לגונן עליהם, תופים עכורים מלובשים ומונעלים, ובכך למעשה משחררים אותם מתקדים כמנרנסים, כלומר כבוגרים, ומוחזרים להם את "זכויותיהם" ילדים. שכן מ"רצענים" קטנים וערומים הופכים הגמדים ל"בריות כהלה", גם אם קטנים", המשוחררים למש夷 שוכבota ואינם צריכים עוד לשאת בעול פרונט הבית. בכך ניתן לומר כי ילדים, שנגולה בגלל תפקידם – הוושבה להם.

עኒינה של המעשייה הסנדר והגמדים הוא אפוא בהשبة "סדר העולם" על כנו, בהשبة הזכיות ל"ילדים", לאחר שהופרו בגלל מצוקת המבוגרים. המבוגרים נזקקו לעזרתם על-מנת להתקיים, ולכך לא יכלו להישיר מבט ולהיווכח מי הם העוזר להם ובמי הם תלויים. רק משמצאו בעצם כוח להישיר מבט השתחררו הם ושבחו את הגמדים, ה"ילדים".

ג. הדיאלוג בין המעשייה לרומן

נפנה עתה לתיאור מפורט יותר של הדיאלוג בין המעשייה לבין הספר. באמצעות הארה ופירוש של דיאלוג זה, ובאמצעות בחינת

מערכת היחסים הנוצרת בין נושאי המשייה לתמונות של הטקסט הספרותי, הבוגרת את "זהותו", ניתנת להתחקוקות אחר משמעות העיליה, ואף יותר מכך – לאחר האופן בו מס' מישיות המשייה בחשיפת הקונפליקט המצרי בבסיס העיליה ובהתרכתו.

בעילית הספר שלפנינו מתරחש ניצחון המשייה על השקר שנבנה במציאות דרך מוקדים ובמים ומגוניים, כשבכלום מצויה התבנית של "עולם הפוך", בו הילדים, ה"גמדים", עושים את מלאכתם של המבוגרים, מכיוון שהללו חסרי אונים ואינם יכולים לעוזר לעצם. זה העילילה הראשית והן עילילות המשנה של הרומן מוצאות את התרטון לאחר נפתחים ורכים בהזרמת הסדר על כנו – בפתחת האפשרות של כל אחד מהגיבורים להיות את חיו בהתאם לגילו, אפשרות שהופרה בגל מות האב.

העלילה נפרשת על פני ארבע נקודות צומת. הספר פותח בהיעדר הנורא שיוצר מות האב, ממשיך בהופעת שני ה"גמדים" העורומים בדמות שני התינוקות, התאומים הנולדים לאחר מות אביהם. התאומים ממלאים את החסר דרך דמיונם הפיסי לאביהם, ודרך שמותיהם.¹⁷⁷ אולם החסר שפער מות האב אינו מאפשר לאם לראות את "נס הגמדים" שאירע לה, וכך, בגלל הבושה על היעדר האב, נרקם הסיפור השקרי, הבא לידי ביתוי בניסין להפוך את האח הבכור, קובי, לאביהם. הסיפור השקרי "مبטל" את עובדת מות האב על-ידי מציאת תחליף, אוכף את ה"נס" על המציאות, ומכריח את ה"גמד הקטן", קובי, להפוך לבוגר, לאבי אַחֲיו.

תהליך הפיכתו של האח לאב מתರחש אף הוא דרך "שפה המציאות", היוצרת מראית עין, אשלייה שהcool משתפים אליה פעולה. כשמתחללים התינוקות לדבר ואחיהם חזר מהעבודה, הם מקדמים את פניו בהיגוֹן של הכרות "בה בה" הנשמעות כ"אבא". שפת התינוקות של התאומים "BORAHAT" אפוא בבלדי דעת את קובי אחיהם כאב, ובכך הם גוזלים ממנו את ילדותו, וזאת מתוך שיטות פעולה מודע של בני המשפחה. כל זה מביא לכך שההתאומים גדלים

"مسعود", שם האב, הוא "אורשור" בעברית, ומכאן השם "אורשי" ואילו "חיים" שם התאום השני, הוא הניגוד לעובדת מותו של האב טרם לידתם.

בתוך האשליה של משפחה הכוללת אמא אבא ואחים. אשליה זו גורמת למשה לסייעו המוחלט של אביהם המת ולמחיקתו, כי בסיפור השקרי המספר להם הוא הופך להיות לסבם המת.

הרזמן בינוי מארכעה מונולוגים של בני המשפחה: סימונה האם, איציק ודורי, צמד האחים האמצעיים, קובי, הבן הבכור, ואתה, הבת הייחידה, זו המתבוננת בסיפור המשפחה, כואבת במודע את שקריויתו, ובוראת את הסיפור הבדיוני עבורה אחיה החאומים, חיים וואושרי, כדי לספר להם באמצעותו את האמת.

המבנה המונולוגי זה יוצר עלילה מפולשת בחיל ובזמן, והדיבור של כל אחד מהגיבורים מתפרש קדרימה ואחרורה, פנימה והחוצה. עם זאת, גם בתוך מבנה זה ניתן להציבו על כיוון עלילה ברור, המהדרד באופנים שונים ומרתקים את המשניה הסנדל והגמדים. בכל אחד מהمونולוגים, להוציאו זה של אתה, הוזר בדרכם שונות הניסיון לאכוף את "בואם" של הגמדים אל המציגות המשפחתית הקשה והמושועת לעזירה.

כל ילדי משפחת דדור הם בבחינת "גמדים", והם מנסים, כל אחד על-פי דרכו ובהתאם למידת המודעות שלו, למלא בכוחם הדל את החסר הנורא של האב. אבל למרות שב모בן זה האחים והאחות דומים זה לזה, הדריך בה הם מתפקדים כ"גמדים", כמו גם המהיר שהם משלימים על מילוי התפקיד, שונה מה אח לאח. איציק ודורי הם צמד אחים הקרובים זה לזה בגיל, ובמספרם עושים את הניסיון המפורש והמשמעותי ביותר, גם אם כושל, להיות "הגמדים הקטנים" של המשפחה המשוערת לעזרה.

איציק, הילד ה"פוגם", הוא קודם כולן "גמד" של ממש, שכן צמייחתו של ידיו ורגליו התעכבה עוד בהיותו בבטן אימו. סימונה, אימו של איציק, חוותה אותו בילדותו כמעט כ"מפלצת". הוא הילד המנודה, המתבונן בעצמו ובמשפחה בפיקוחן של מבוגר, ובסופה של דבר פורק את מרירותו בהרס עצמו, ברצח הבזה אהובתו עליו, דיליה. איציק הוא אףו "גמד" מבוגר, שדומה כי איןנו מתפרק

כגמד עוזר, אלא כगמד ההורס בסופו של דבר את עצמו.

дорדי, אחיו הצעיר ממנו אך במעט, צמוד אל איציק מכוח רגשות האשמה על היותו בראיא, ושניהם יחד מהווים יחידה אוטרקית בתוך

המשפחה. הם כשלעצמם "צמד גמדים" העוסקים בכניתה לבתים זרים, שלא על-מנת "להפוך נעלימים". יחד עם זאת, ולמרות שיש בפليישותיהם אלו מרכיב אפל, פלילי כמעט, מטרת כניטתם היא בסופו של דבר "הצלה". בנסיבות שלהם הם ממשמשים לעיתים כ"גמדים מיטיבים", כמו למשל כשהם ממלאים את הטרנסיסטור של אתי בסוללות חדשות (שגנבו מן הסתם) ואומרים לעצם שהיא בטח חושבת שגמדים קטנים, כמו בمعשייה, באו בלילה ומילאו את הבתריות.

אייציק ודודי מייצגים אפוא את העולם ההפון, יחד עם זאת, ביחס לסיפור השקר של המשפחה עולמים מובלבלים, ודבר זה מתבטא בكونפליקטים המתגלעים ביניהם סביב האפשרות להישבע בשם אביהם. כשמתחלל ביניהם קרע, בעקבות הרוג הבהזה, מצליה דודי, הצעיר מביניהם, להפריד את עצמו מהשקר המשפחתי, והוא מוחזיר לעצמו את אביו המת, בקטע מרוגש ונוגע ללב, בו הוא הוגה את הביטוי "אבא" כל הדרך לבית-הקבורות, בלי יכולת להפסיק זאת. בשונה מהתאומים, ה"borאים" בבלתי דעת את קובי כאביהם דרך לשונם התינוקית, דודי מוחזיר לעצמו את אביו המת על-ידי עצם הגייתה החוזרת של המילה "אבא", שהיא במשפחה בגדר טאבו בגלל הצורך לשמור על הסיפור השקרי.

קובי, האח הבכור, הוא ה"גמד" הקורבני של סיפור השקר, מי שבמציאותו מנסים לאכוף את בואם של הגמדים המציגים על המזיאות. כשותחים אחיו התאומים להפנו כלפיו את הברותיהם הראשונות בשפת התינוקות: אָבָא, אָבָא, מאמצת סימונה — והוא בעקבותיה — את האפשרות שנפתחה, ויוצרת דרך הגיימת התינוקית מציגות חדשה, בה קובי מוכרז כאביהם. על-מנת שציגות זו תהיה משכנית, הוא מוכנס לחדר המיטות של אימו, גם אם לא מתקיימים ביניהם ככל הנראה יחס יאשווים.

הניסיונו של סימונה להפוך את התאומים ל"גמדים", ה"תופרים" לעצםם בלשונם אבא חדש, מאלץ את קובי להיכנס לנעליו אביו, הגדולות עליו, משימה שהוא נוטה אליה מלכתחילה בשל בכורתו, הגורמת לאחיו התינוקות להזותו מכובגר של ממש. למרות שאין בסיפור כל רמז לכך שמתරחש כאן בפועל גילו-עדויות, יש כאן עיונות גדול, המכפיף את קובי לחולוטין לאימו ואהיו, והופך אותו

ל"גמד-ענק", שחי בין המזיאות שנכפתה עליו, לבין הפנטזיה למסח אותה מזיאות במקומות אחר, שם הוא מתכנן, או יותר נכון מפנטז, لكنות את "הדירה לדוגמא". בדירה החדש בראשון לציון, כך חולם קובי, יוכל אימו, הוא ואחים הקטנים להתחל בחיים חדשים ולהפוך ל"משפחה מאושרת", ככלומר למצות את האשלה עד תומה, וזאת כמובן במחair של אובדן האפשרות שלו להקים בעצמו בית ומשפחה. המזיאות של קובי, המכובחת על-ידי הסיפור השקרי, כופה עליו להיות גם "כל-יכול", אבל היא גם מובילה אותו לבחור מחדש בעבודות נצח, כשהוא משלה את עצמו באמיותה של אותה "כל-יכולת". קובי לעולם לא יכול לשיר את שיר החופש של הגמדים מן המעשייה, כי אימו היא גם מי שגוזלה את עצמה ממנו כאם, וזאת מכיוון שפחודה להישיר מבט אל המוות.

לקובי יש מימד "גמדי" נוסף, שאיננו קשור למשמעותו שלנו, כי אם לשגיגיה ושבעת הגמדים. שם נתפסים הגמדים כගברים שగבורותם "פגומה" והם אינם מהווים איום מני, ומוטל עליהם לשמור על שלגיגיה המתברגת, ולקיים את תומתה עד שגיאע הנטייך המיועד לה. סימונה משתמשת בקובי גם כ"שומר", שכן שהותו בחדר המיטות שלהם מבטיחה שלא יכנס למיטה אף גבר זר.

אתה היא הגיבוריה היחידה בסיפור המסרבת במפorsch להשלים עם סיפורו השקר. אתה היא זו החשה מלכתחילה בפוטנציאל של אחיה התאומים להיות ה"גמדים" שייגאלו את המשפחה מהיעדרו של האב, אבל עד שהיא מצילה ממש את תוכניתה, להילחם בסיפור השקר ולמניגר אותו, היא מקיימת עם התאומים קשר מרוחב האלטרנטיבי של המעשייה. במרחב כזה, בו אין הבחנה ביןאמת לשקר, בו השקר איננו עיוות המציאות כי אם הדמיה שלה, שכוכחה להכיל אותה ולספירה, לגלוות את האמת, בלי להכאיב. למרחב זה קיימת תמיד ההבטחה, השמורה לכל ילד השומע סיפורים, בדומה להבטחה שהיא נותנת לאחיה, שהיא לסיפור "סוף טוב".

הסיפור על האשה שהפכה ל תְּמִינָן | הוא ככל הנראה רק אחד מהללו שמספרת את אחיה, אבל זהו היחיד המצוטט בספר במלואו. יש כמה נקודות מרכזיות הנוגעות לתוכן הסיפור ולאינטראקציה הספרית בין אתי לתאומים, הרלוונטיות ביותר לנושא הדיון

וממחישות כיצד שפהה של המעשייה יכולה לספק אלטרנטיבתה ממשית למציאות החיצונית, וביטוי הולם של האמת שרווחשת מתחתייה. אבל לא רק תוכנו של הספר חשוב, חשובה גם סיטואציית הספר. האופן בו מספרת אתי את הספר לאחיה ותגובתם עליו מציגים נאמנה את הדיאלוג בין המציאות לשפת הספר המתקדים כאן במלוא עונשו ומורכבותו:

בכל צומת עלייתי בו מתגברת מצוקת האשא, ההופכת את אט לנוטולח איברים להוציא ידים וראש, מגיבים התאומים בחרודה ובחשור מנוחה. תגונת התאומים למכשפה, רוחמים על האשא, ויזהום המפוחד את עצמו עם התאומים הנולדים לה בספר, כל אלה הם דוגמא ומודעת לאינטראקציה ספרית, בה חש השומע כי בו מדובר, מזהה את עצמו, אבל מעידף שוב ושוב להוציא את עצמו מהקלים הקשים של הספר, ומנסה להבטיח לעצמו כי הסוף יהיה טוב, הבטחה המאפשרת לו לעבור בשלום את כל תלאותיה של העלילה.

אולם "האשה שהפכה לתמןון" איננו רק ספר תיקונים של התאומים, המפלס את הדרך לגילוי האמת; זהו גם תיקון של אתי, האחות המספרת, שיסטוריה על הפיכת אימה ל"מפלצת" שחולקת את מיטתה עם אחיה, באים בספר לידי ביתוי, בד בבד עם אמפתיה עמוקה למזוקת האם, ועם הסוף הטוב, המשיב לה את דמותה האנושית.

שני הגורמים הללו, הנמצאים הן באקט הספר והן בתכנינו, מפלסים את הדרך לגילוי האמת ומביאים להחלטה להתחילה את גילוי האמת בסוף הטוב – לידת התאומים. רק אחרי שבסיפור הבדיוני חוזרת האם המפלצת להיות האשא, ניתן להחזיר לתאומים את אביהם, גם אם מת בטרם נולדו. הספר משיב אפוא את הסדר על כנו לא רק עברו התאומים, אלא עברו המשפחה כולה. והוא אפוא ניצחון האמת על השקר, שקר שנבנה מחומר מעשייה שעוזה, ושהופך באמצעות מעשייה אחרת.

בפרפוזה על האמרה "מייטב השיר – כובו", ניתן לומר: "מייטב הספר – בדיונו". רק הבדיקה יכול להציג את האמת המציאותית המרה, בלי שהיסוד הטרagi במציאות יביא לкриישה מלאה של החווים אותו.

לסיום – נחזור אל סימונה, המבוגר הנזכר, שמות בעלה העמיד אותה במקומות של הסנדרן מן המעשיה. במוניולוג של סימונה, הפותח את הרומן, מופיעה הכוורת כמעט כלשונה, כשריקי, עובדת המעון, לאחר השיחה עם סימונה על ההריוון שלה, צעקה לעבר שדר העובדות: "יאלה בנות, לעבודה. אף גמדים לא יבואו לנוקות לכם עכשו" (עמ' 15).

¹⁷⁸ לבאורה, מושמע כאן המשפט המוכר לנו היטב כ"משפט הורה" שגור, אלא שההקשר שבו הוא מובא כבר בתחילת הרומן, חושף את הפוטנציאלי הטמון באפשרות הופעתם של הגמדים, בהזמנה לראות אפשרות זו כפוטנציאלי לתקון, ובכישלוננה של האם להזהות פוטנציאלי זה בಗל וgeshot האשמה והבושא, המאפיילים איפלו על אבלה העמוק. המשפט של ריקי מושמע מיד לאחר שהיא מסיימת את שיחתה עם סימונה, שיחה הנוסבה על רגשות הבושא של סימונה כשהיא מגלה שהיא בהריוון. ריקי מנסה לשכנע אותה כי אין בכך כל בושה, וכי ניתן גם למצוא נחמה בילדת ילד אחרי מות אביו. סימונה אינה מתחכנת, וכשהיא מהררת בשיחה זו, ועוד היא שוכבת מיוاثת באיצטדיון וממחכה לקטיושה שתהרוג אותה (מחכה ל"גמד" מסווג אחר שיגאל אותה מייסוריה), היא משחזרת את השיחה ואומרת:

ועוד לא ידעתו שם לי בפנים שתי התחלות של בניין. הילך לי אחד
ובאו לי השניים האלה. שבע הודשים אחרי שהילך באו. שניים בול
אותו פרצוף, הפרצוף של האבא שלהם.
שום דבר לא לקחו ממנני. (שם, עמ' 16).

ניתן, ואף ראוי, לקרוא את הדברים כפשוטם ולראות בהם ביטוי למצוותה של סימונה, אבל ניתן גם להציג כאן קריאה אחרת, קריאה בדיעבד, המתאפשר רק עם סיום הרומן, ועם הבנת הדיאלוג העמוק שהוא מקיים עם המעשיה הסנדרן והגמדים: בבלדי דעת מצביעה כאן סימונה על האפשרות לראות בילדת התאומים, שפניהם לפני האב, את הופעתם של הגמדים הקטנים העשויים לנחם אותה על מותו,

ועיננו בנושא זה בפרק "משפט הורה" בספר *הקול השלישי* (צורן, 2000).

להיות פיזיידמה על החסר על-ידי הכהלו: "הሉ לי אחד באו לוי שניים".

ו המשפט המסיים את דבריה: "שום דבר לא לקחו ממוני" יכול להזכיר בסיום הרומן גם כמשפט הניחומים האולטימטיבי: לא עוד אשה גזולה שבעלתה מת עליה, לא עוד "אשה תמנון" שהכל נלקח ממנה, אפילו צלם האנוש שלה, כי אם אשה שוכתת לנש, והיעדר האחד הומר בנסיבות השינויים, עם بواسם של "הגמדים הקטנים" בשעת מצוקתה הגדולה.

ניתן אףօא לומר שלא רק את המזיאות יכולה שפת הסיפור לתכנן, היא יכולה לשנות גם את מבעה, וזאת מבלתי לשנות את המילים גונן. לשון אחר, השיח המתקיים ברומן בין שתי השפות, "שפה המזיאות" ו"שפה המעשייה", מולדת את שפת הספרות. שפה זו אינה אוכפת את עצמה על המזיאות ה"חד-משמעות", שבמקרה של מות אין כמובן חד-משמעות ממנה, אך-על-פיין היא משנה את "זהותה" של המזיאות באמצעות הרחבת האפשרויות שהיא מציעה, ובאמצעות אופיו הרכב-משמעותי של הטקסט המספר אודותיה.